Национальная библиотека
Республики Тыва
им. А.С Пушкина

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 37 (15988) ◆ 1998 чылдың апрель 4, суббота ◆ Ат салган шагы 00.25 ◆ Садар өртээ 1 рубль 50 көпеек.

РЕСПУБЛИКА АМЫДЫРАЛЫ

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ АЖЫЛ-АЛБАНЫ

УЖУРАЖЫЛГАЛАР, ДААЛГАЛАР

ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржак биле Вице-президент А. А. Мельников Россияның Күрүне Думазының депутаттары М. Е. Бучера (федералдыг болгаш регионалдыг политика херектериниң комитеди), С. П. Будажапов (национал херектер комитеди) база Г. А. Салчак (бюджет, үндүрүг, банк, саң-хөө комитеди) олар-биле ужуражкан. Тываның төөгүзүнге хамаарыштыр кыска чуганың соонда, аалчыларны сөөлгү чылдарда реформаларның түңнелин үндүрген, сайгарыышкын-биле таныштырган. Президент республика бюджединиң камгалалынга деткимчези дээш депутаттарга өөрүп четтиргенин илереткен. Черни хуужударының дугайында, бюджеттер аразының федералдыг хамаарылгаларының системазын, суд эрге-чагыргазын экижидер дугайында айтырыгларга доктаап, аңаа ханы чугааны кылганнар. Федерацияның 63 субъектизи Россия конституциязы-биле карышкактарлыг болганын демдеглээн.

* * *

Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак Чазак кежигүннери-биле алгы-кеш фабриказынга барып чораан. Ында тудуг-монтаж ажылдарының чоруп турарын хынап көргеннер. Бо чугула объектиниң тудуунга киржип турар министерстволар, ведомстволар болгаш кол цехтерниң удуртукчулары-биле чугаалашканнар. «Вемекс хандель» немец фирманың төлээлекчилери-биле болгаш оон баштыңы Питер Шнайдер-биле база ужуражып, беседалашканнар. Питер Шнайдер хевис фабриказында болгаш өске-даа объектилерде улуг ажылдарга хамаарыштыр чүве чугаалаан. Тывага мындыг улуг объектилерни тудуп тургузарынга чугула гермес кредидин Президент Ш. Д. Ооржактың дугуржуп апканын бедии-биле үнелээн. Фабриканы дүрген ажыглалга киирер дээш ажылдап турар «Тыва алгы» акционерлиг ниитилелдиң тускай эртемниглериниң кызымак ажылын дээрги Шнайдер демдеглевишаан, ажылга шаптыктап турар чүүлдер барын база айыткан.

* * *

1998 чылдың март 19-туң хүнүнден эгелеп ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржактың хууда камгалалын үнген хоойлу езугаар ап каган. Федералдыг бюджеттиң олче үндүрер акша-хөреңгизиниң чедишпезинден ынчанган. Россия Федерациязының өске-даа субъектилериниң удуртукчуларының шуптузунуң хууда камгалалын шак-ла ол чылдагаан-биле дүжүрген.

* * *

Март 30-ден 31-же дүне Чазак бажыңынга ТР-ниң ИХЯ-ның Иштики херектер эргелелиниң ведомстводан дашкаар камгалал килдизиниң биче сержант В. Попков удурткан оперативтиг бөлүү 1968 чылда төрүттүнген Ю. Патрушев дээрзин туткан. Үрегдекчиниң дугайында дүвүрел медээни улуг сержант А. Бүрбү дораан дежурный постуже дыңнаткан. Үрегдекчи 940 рубльдиң когаралын чедирген болган. Туттурган кижи кандыг-ла бир документилер тып алыр дээш Чазак бажыңынче кирген деп каразып турар. Аңаа хамаарышкан истелге эгелей берген.

Рита САМБУ.

Акшазын-даа, штадын-даа кызырган

РФ-тиң Президентизиниң чанында Тываның Доктаамал төлээ чериниң тудуунга хамаарыштыр чоокка чедир-ле улуг шуугаазын көдүрүлген турган. Янзы-бүрү деңнелдиң комиссиялары аңаа хыналдаларны чорудуп, маңаа хамаарыштыр доктаал-саавырларны ТР-ниң Чазаа хүлээп ап келген. Ук албан чериниң чаа оран-савазын чоокта чаа ажыглалга киргениниң түңнелинде, ол шуугаазын чавырлып, оон чугула айтырыгларга туружун чайлап бээр ужурга таварышкан.

Чаа Арбаттан Донская кудумчузунче көшкениниң соонда, төлээ чериниң штадын тудар акша-хөреңгиниң айтырыын дарый шиитпирлээри негеттинип келген. Чүге дизе аппарат ажылдакчыларынга немелде хүлээлгелерниң немешкенинден аңгыда, чаа оран-саваның амыдыралын хандырар специалистерни ажылга хүлээп алыры база чугула апарган.

Мындыг барымдааларны өөренип көргеш, ТР-ниң Чазааның Чөвүлели март 24-те болуп эрткен бодунуң хуралынга Москвада Тываның Доктаамал төлээ чериниң 1998 чылда чарыгдалдарының чаа төлевилелин бадылаан.

Төлээ чериниң боду чылда, төлээ чериниң штадын чээлиң 2,16 млн. рубльге үнелээн чүве болза, республиканың Саң яамызы, бүгү талалыг санаашкыннарның соонда, ук сан-чурагайны барык ийи катап кызырып, 1,65 млн. рубльге доктааткан. Саналдап киирген аппарат ажылдакчыларының санын бистиң саң-хөөчүлеривис 24-тен 10-га чедир кызырган, оон 506 муң рубль бюджет акша-хөреңгизи камнап алдынган. Чазак Чөвүлели ындыг шиитпир-биле чөпшээрешкен.

ТР-ниң Чазаанда

Айыылды болдурбазы-биле

Сөөлгү чылдарда бойдустуң хай-халаптары республиканың экономиказынга улуг когаралды чедирип келген. «Ажырбас боор оң» деп хамаарылганың ондактыын, хай-халаптарның уржуктарын чайладырынга херек чарыгдалдарның улуун бистиң республиканың тускай албаннары медереп билип, аңаа баш удур белеткенгени, мурнай халдаашкынны кылыры чугула дээрзин биле бергеннер.

Республиканың Эрзин, Тес-Хем, Кызыл болгаш Чөөн-Хемчик кожууннарында чайынды суглар чуртталга бажыңнарын база социал адырның объектилерин хөме ап болурунуң айыылы тургустунуп келген. Ону болдурбазы-биле Тыва Республиканың Хамааты камгалал, Онза байдалдар болгаш бойдустуң хай-халаптарының уржуктарын чайладырының талазы-биле комитет болурчогуур ажыл-хемчеглерни чорудуп эгелээн.

Россияның Онза байдалдар яамызы бюджет айтырыгларының ам-даа четче тодараттынмаанының хараазында Тывада бодунуң адырынга бо хүннерде чаңгыс көпей-даа акша-хөреңги үндүрүп бээр харыы чок. Ынчангаш республиканың Онза байдалдар албаны ТР-ниң Чазаандан кывар-чаар материалдарның курлавыр фондузун тургузарынга база ажыл-хемчеглерге болурчогуур техниканы хаара тударынга херек 150 муң рубль хемчээлдиг саң-хөө дузазын дилээр ужурга таварышкан. ТР-ниң Чазаа Саң яамызынга ук акша-хөреңгини эгидилгелиг байдалга үндүрүп бээрин даашкан.

Парк 75 харлаар

70—80 чылдарда чүгле Россияның иштинге эвес, а ССРЭ-ге эң эки дирткен дыштанылга зоналарының санынга кирип турган Кызылдың Культураның болгаш дыштанылганың паркы бо чылын тургустунганындан бээр 75 харлаар.

Парктың девискээринде үнүп турар ыяштарның, үнүштерниң аарыгга алысканының, суг эзтпээниң хир-чамга туттурганының дугайында дүвүрелди эколог эртемденнер мооң мурнунда чылдарда чаңгыс эвес удаа көдүрүп келгеннер. Ынчалза-даа саң-хөө айтырыын чегей шиитпирлеп келгениниң түңнелинде аарыг ыяштарны кезер, чаа өзүмнерни олуртур, суг шыгжамырының байдалын экижидер дээн күзелдер күзелдер болуп артып калган.

Бөгүн парктың материалдыг баазазы маңаа дыштанып келген чоннуң негелделерин хандырар харык-шинээ чок. Эрги майыктың 13 аттракционунуң 7-зи бо хүннерде үрелик, ойнаарынга, хөглээринге көрдүнген черлерде дериг-херекселдер эргижирээн.

Дыштанылга сезону ажыттынгыжеге чедир мындыг байдалды хире-шаа-биле эдип, экижидип ап болурунуң аргазы тыптып келген. Чүл дизе, ТР-ниң Чазак Чөвүлелиниң Хуралынга парктың юбилейин эрттирeринге 340,9 муң рубльди үндүрүп бээрин шиитпирлээп. Ооң хөй кезин парк иштинде асфальтылыг оруктарны чаартырынга, көвүрүглерни, аттракционнарны болгаш хемелерни септээринге, а ол ышкаш суг эзтпээн база арга-арыгны аштап-арыглаарынга чарыгдаар. А 163780 рубль-биле уруглар хоорайжыгажынга, видео, теннис, бильярд, таңцы залдарынга дериг-херекселдерни садар.

Чоокку үеде парктың чогум ээзи кым болурунуң айтырыы үзе шиитпирлеттине бээри чадавас. Чүге дизе ону ТР-ниң Культура болгаш кино яамызының балансызындан алгаш, хоорай чагыргазынга дамчыдып бээриниң айтырыы көрдүнүп турар.

ТР-ниң Чазааның парлалга албаны.

Тараажы, часкы хову ажылдары келди-ле!

КАЖАН-ДАА СОЛУТТУНМАС

Тараа үрезининиң хораннаары дүжүт өстүрериниң шылгаттынган хевири. Өзүмнерниң камгаладыг өзүлдезин ол долузу-биле магадылаар. Тараа өзүмнеринге шаптык кадар чүүлдер-ле хөй. Кадыг, доозунналчак бегелер, дазыл иридер аарыглар янзы-бүрү.

Республиканың көдээ бүдүрүлгелери тараа үрезинин арыглап хораннаарын, шагүениң бергезинге алзып, күш четпестээн. Ол чорукка чамдык кижилер чаңчыга бергензиг. Үнүш ажаап өстүрериниң талазы-биле тускай эртемниглер безин алачайгаарлаашкынның агымынга алзы берген. Үш-беш чыл болгаш бир катап тараа үрезинин арыглап хораннаары дээрге, боттарын мегелээри-дир. Агрономнар безин аңаа алзып, ажырбас деп турар. Тараа чок калыры, өске девискээрлерден колданып-диленири оон-даа дора.

Практикадан алырга, эртем-шинчилелдерниң хайгааралдарын барымдаалап көөрге, тараа үрезинин арыглап хораннаары чер ажылының технологиязының чарылбас кезээ. Тараа үрезининиң ийи хуузу кадыг бегелээнде дүжүттүң 25 хуузу база кадыг беге аарыынга таваржыр. Аарыг үрезинниң өзүмнери албан аарыг болуп келир, оон ойлаар арга тургустунмас-даа.

Тараа үрезинин арыглап хораннаары чүгле ыракта Белоруссияга, кожавыс Алтайга херек эвес, Тывага база доң чугула негелде. Сөөлгү чылдарның дүжүдүнүң куду болуп келгениниң бир чылдагааны тараа үрезининиң арыглап хораннаттынмаанында. Ылаңгыя арбай, кызыл-тас дээн чижектиг кол тараа культуралары доозунналчак, кадыг бегелерге, дазыл иридер каш янзы хевирлерниң аарыгларынга таварыжып келген.

Тараа культураларының аарыглары чаңгыс кожуунда эвес, республиканың тарылга шөлдерин чүмү-биле бүргей берген. Ооң уламы-биле дүжүт 25—30, харын-даа 50 хуу чидириглиг. Тараа үрезинин арыглап хораннаваска, дүжүттүң чартыы үнмейн баарын бо чижек-барымдаа херечилеп турар.

Дараазында бир чүүлдү база демдеглекседим. Тараа үрезинин арыглап хораннаар агрегаттар, машиналар тускай, оларны кара тура аайы-биле эде-хере таарыштырары барык болдунмас. Ынчалза-да «чаа технология» ажыглааш, көдээ бүдүрүлгелер чидириг-каражага таваржыыр турар. Бии-Хем, Таңды кожууннарының ажыл-агыйлары тараа хораннаар үрезиннерни эде дерээн препараттарга чоруткаш, шак ындыг байдалга таварышкан. Деңдески база өй-чижек чок кылышкыннарының түңнелинде, арыглап хораннаашкынның деңзигүүрү чамдыкта хөй, өске тарылгаларда эвээш болгулаар.

Красноярск крайның Ужур деп черден сөөртүп эккелген тараа үрезининиң арыглап хораннааны шын эвес болган. Хайыраан 75 тонна кызыл-тас үрезининиң дүжүдү ынчангаш оранчок кудулаан. Шеми, Арыскан, Шамбалыг болгаш көдээ өске-даа бүдүрүлгелер чер ажылының технологиязын каржызы-биле үрээниниң түңнелинде эвээш дүжүттүг болгаы хомуданчыг.

Хораннаашкынның хемчээли 25 хуу карышкактыгда тараа үрезининден чем эрээн ажы черле чок. Чүге дээрге тараа арыглап хораннаар бүдүмел, машина өй-чижектиг.

Ооң хемчээли, ажыглалы доктаатынган чурумнуг. Кызыл, Бии-Хем, Каа-Хем, өске-даа кожууннарның көдээ бүдүрүлгелери ону сагывайн турар. Езу барымдаалаар, чагырып дужаар шагүе эрте берген болгай. Ол хирезинде-ле үрелик машиналар, дериг-херекселдер-биле ужур эдерген, тараа үрезинин арыглап хораннаан ажыы чүл?

Агрономнар, тараажылар, көдээ бүдүрүлгелерниң удуртукчулары, күш-ажылыңарны хүндүлеп көрүңер! Ажылдың өске участоктары ындыг-ла ыйнаан, чамдык чүүлдерни манап ап база болур. Тараа үрезинин арыглап хораннаары албан. Ол дээрге амыдырап чурттаарынга эң чугула чемниң эге таваа-дыр. Олче кичээнгей кажан-даа бирги ээлчегде. Чогуур доктаамал шынарынга чедир белеткеттинген тараа үрезинин арыглап хораннаары билдингир. Боттуң, ылаңгыя өске девискээрлерден сөөртүп эккелген тараа үрезинни чедир белеткеттинмээнинден арыглап хораннаарынга безин дүүшпес. Баштай ону кондициязынга чедирери чугула. Шыктыг, боктуг, кезик-чамдык үрезинден эки өзүм үнмес.

Тараа арыглап хораннаар бүдүмелди шилип алырының дугайында. Микоценозтуң составындан — тараа үрезининиң чүү хире аараанындан хоран бүдүмелдерниң кайы-бирээзин тускай эртемниг шилип алыр. Үрезинниң фитоэкспертизазы — препаратты шын шилип алырының кол негелдези. Кадыг беге, доозунналчак беге, өзүмнерниң дазылын иридер аарыглар тускай эмнерлиг. Аарыгларның тарадыкчыларын узуткап чок кылыры чиик эвес болдур ийин. Аңаа чурт иштиниң хоран бүдүмелдери белен күш четпес-даа болгулаар.

РФ-тиң болгаш даштыкы күрүнелерниң тараа шөлдеринге хөй шенелделерни эрткен тараа хораннаар чээрби ажыг препаратты ажыглап болур. Олар эң аар аарыгларны безин узуткаар шынарлыг. Хоран бүдүмелдерниң бир кажыы «Шын» солуннуң номчукчузу тараажыга сонуургадып көрээли. Тараа арыглап хораннаарының ай-хуусаазы база бар. Аңаа чагыртыр ужурлуг бис. Доозунналчак беге, гельминтоскориоз, фузориоз, өске-даа аарыглар тараа үрезининиң иштинде чашты берген чыдар. Хоран бүдүмел тараа хавыын эрткеш, үрезинниң ханы өзээнче сиңип кирер. Аарыг биле хоран бүдүмелдерниң аразында чидиг демиселге тодаргай шаг-үе херек.

Чедир арыглап хораннаттынмаан тараа үрезинин тарып кааптар болзувусса, аарыг тарадыкчылары хоран бүдүмелдерге алдыртпайн барып болур, ол хөрзүнге улам өөскүүр арга-хевирлерин тып аптар. Сегий берген тараа үрезинин технологиязы езугаар чажар апаар. Шак ындыг арга-биле ажылдаар препараттарны үргүлчүлелдиг деп адап турар.

Девидент, винцит, максим, ГМТД препараттар-биле тараа үрезинин арыглап хораннаарга, бир чыл дургузунда үрезинниң бүгү өзүлдезинге шаптык черле катпас.

Тарылгага чедир ийи ай бурунгаар тараа үрезинин **максим старкс** препарат-биле арыглап болур.

Максим АП, фенорам — тарылгага чедир бир ай артканда. Үргүлчүлелдиг препараттар-биле тараа үрезинин тарылгага чедир бир ай, оода чадаарда 20—25 хонук эрте арыглап хораннаарын сүмелеп турар.

Тараа арыглап хораннаар бүдүмелдерниң кандызы таарзырыл, шын шилип алырындан хамааржыр. Хораннакчыларның бир кезиниң аттарын чыскаап кагдым: **девидент КС** (даштыкы), **максим старкс** (даштыкы), **фенорам**, **витатиурам 70 ЕоСП** (россий), **бенлат** (беномил, агроцит) (даштыкы), **пермис тотал** (гуазатин) (даштыкы), **максим** (даштыкы), **ГМТД** (россий).

Николай ШАГИН,

Тыва Республиканың Үнүш камгалаар станциязының кол специализи.

«ЧАГЫДЫЛГА-98»

ХҮНДҮЛҮГ НОМЧУКЧУ!

БО үнүп келген апрель АЙДАН эгелеп ап эгелээр силер.

Беш айда чагыдылганың өртээ — 70 рубль.
Үш айда — 40 рубль.
Бир айда — 14 рубль.

Дайынның хоочуннарынга, инвалидтерге, бүгү чергениң пенсионерлеринге

Үш айда — 30 рубль.
Бир айда — 10 рубль.

Чагыдылганы харылзаа черлеринде, ооң чер-чер салбырларында хүлээп ап турар.

БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ — АВТОМОБИЛЬ

Республиканың хоорайда-даа, көдээ-даа черлеринде чурттап турар чурттакчыларның чыл бүрүде чагыдып номчуп турар солуну — «Шынның» бо хүннерде ниити тиражы 7 муң барык чедип турар.

Ол чүл дээрге, акша-төгерик чеже-даа чедишпес болза, чон бодунуң ынак солунун канчап-даа тургаш чагыдып ап турарының херечизи-дир. Ооң бир чылдагааны чүдел дээрге, солун сөөлгү үеде бодунуң ниити угланыышкынын өскертип, ында парлаттынып турар материалдарның темазын болгаш шынарын экижидер дээш хемчеглерни ап турарында.

Бо хүннерниң медээлерин езугаар алырга, бирги чартык чылда «Шынны» чагыдып алыр талазы-биле Улуг-Хем кожуун үлегерин көргүзүп турар. Чурттакчылар 1100 ажыг экземпляр солунну бо хүнге чедир чагыдып алган. Ооң соонда — 600 ажыг экземплярны Бай-Тайганың номчукчулары чагыткан. Чөөн-Хемчик база багай эвес түңнелдиг. А эң кошкак кожуун — Тожу болуп турар. Бо хүнде чурттакчылар 100 хире экземплярны чагыдып алган. Эң хөй чурттакчылыг Барыын-Хемчиктиң чагыкчылары 300 четпес экземпляр чагыткан. Ындыг-даа болза «Шынның» чагыдылгазы бо хүннерде уламчылап турар болгаш чон ону ам-даа чагыдып аптар дээрзинге идегел бар болбайн канчаар.

КОЖУУННАР БОЛГАШ ХООРАЙЛАР САЛБЫРЛАРЫНЫҢ ПОЧТА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН шаңнап, тускай **КОНКУРС** эрттирериниң дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Оон ыңай Тыва Республиканың федералдыг почта харылзаазының кожууннарда начальниктериниң ниити хуралы Кызылга болуп эрткен. Аңаа 1998 чылдың ийиги чартыында төп болгаш тус чер журналдарын база солуннарын чагыдарының талазы-биле конкурсту чарлааш оон негелделерин ажылдап кылыр дугайында шиитпирни хүлээп алган. Ынчангаш ТР-ниң федералдыг почта харылзаазының структураларының аразынга чагыдылганы шын болгаш эң эки организастаан, конкурстуң негелделерин долузу-биле күүсеткен харылзаа черинге чиик **АВТОМОБИЛЬДИ** шаңнал кылдыр бээри көрдүнген.

Ийиги черни ээлээн черге — компьютер.

Үшкү чер дээш — аъш-чем кылырынга ажыглаар долу комплектилиг кухня техниказы.

Хүндүлүг харылзаа ажылдакчылары!

«Шын» солун редакциязының болгаш Тыва Республиканың федералдыг почта харылзаазының шаңналдары силерни манап турар. **Далажыңар, идепкейлиг ажылдаңар!**

«Шын» солун редакциязы болгаш ТР-ниң Федералдыг почта харылзаазының эргелели.

СОЛУННУГДА СОЛУН-ДУР

Солун келир хүнде почтачыны манап, харанып-ла турар мен. Бистиң суурда мен ышкаш кижилер хөй. Ылаңгыя «Шын» солун бистиң карак, кулаавыс-биле дөмей дизе, хөөредиг эвес. Кызыл-оол Шивидек, Чечек Монгуш-оол дээш, өскелер-биле-даа номчаан солунувустуң дугайында бо-ла сагыш-бодалывыс үлежи бээр бис.

Хайыраканчылар бо чылын 209 өреге «Шын» солунну чагыдып алган. «Сайзанак» уруглар салының башкылары «Шындан» өгбелеривистиң чаагай чаңчылдарын хандыр өөренип, ону өзүп орар салгалдарывыска дамчыдып турар бис деп чугаалаарлар. Уругларның «Күзел» клувунуң директору Антонина Крас-ооловна база «Шынны» чылыг сөстер-биле алгап-йөрээр. «Арыг-Бажы» кодээ ажыл-агыйы каттыжышкынының директору-биле «Шын» дугайында чугаалаштывыс, «холдан салбас солунум-дур» дээр чорду.

Хоочун солунувус «Шын» үнүп-ле турар болзун.

Биче-оол МОНГУЛ-ООЛ.
Улуг-Хем кожуун.

АЛДАРЛЫГ АТТАРНЫ ТЫВЫСКАН

Дүүн Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак «Улуг-Хем» кожууң солунунуң ажылдакчызы, чогаалчы **Кара-оол Донгакович НАТПИЙ-ООЛГА** тыва литератураның хөгжүлдезинге киирип келген улуг-хуузу дээш **«Тыва Республиканың алдарлыг ажылдакчызы»** хүндүлүг атты тывыскан.

«Тыва Республиканың өөредилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы» атты Улуг-Хем кожууннуң Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазының эге класстар башкызы **Александра Федоровна Старченкога** өөредилге шугумунга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш тывыскан.

Бистиң корр.

ҮНДҮРҮГ ДЕКЛАРАЦИЯЗЫ

Апрель 1 — үндүрүг декларацияларын хүлээп алыр сөөлгү хүнү.

ТР-ниң Күрүнениң үндүрүг инспекциязының парлалга албанының дыңнатканы-биле республиканың девискээринде 19 үндүрүг инспекциялары чаңчыл езугаар чылдың эгезинде декларация кампаниязының эгелээриниң дугайында чарлааш узун хуусаада — үш айларның дургузунда үндүрүг төлекчилеринден оларның 1997 чылда алган орулгаларының дугайында декларацияларын хүлээп ап турган. Баштайгы 2 айларда декларациязын дужаар дээш үндүрүг инспекциязынга каш-ла кижи келген, а март айда, ылаңгыя 30—31-ниң хүннеринде база апрельдиң 1-де чаңгыс чер-чурттугларывыс инспекцияларның коридорларында олурар, турар чер чок кылдыр хөйү-биле кээп, инспекторларның ажылынга-даа, боттарынга-даа шыланчыг байдалды тургускан.

Март 27-нин байдалы-биле алырга, найысылалдың үндүрүг инспекциязынга 1900 хире декларация хүлээттинген. Дужаатынган турар ужурлуг декларацияларның ол чүгле 35—40 хуузу-дур. Сайгарлыкчы ажылижиниң отчедун тургускаш, дужаап келир кижилерниң саны (1998 чылдың январь 1-де медээ-биле) 5446. Ол чүгле сайгарлыкчыларның саны-дыр. Үндүрүг декларацияларын олардан аңгыда 2—3 черлерде дакпырлап ажылдап турар кижилер (нотариустар, эмчилер дээн чижектиг), керээ-дугуржулга езугаар ажылдап турарлар база бажың-балгадын, өске-даа өнчүзүн арендага берип турар кижилер РФ-тиң «Хуу кижилерниң бот-орулгазының дугайында» Хоойлузунда көрдүнгени-биле дужаап кээр ужурлуг турганнар. Каш кижи, кандыг кижилер боттарының үндүрүг декларациязын дужааганыл деп тодаргай сан-чурагайларны үндүрүг инспекторлары чоокку хүннерде түңнеп үндүрер. Эрткен чылын сайгарлыкчыларның дужааган декларацияларындан бюджетче 2,5 млн. рубль бот-орулга үндүрүү шилчиттинген.

Даяна КУУЛАР,
ТР-ниң Күрүнениң үндүрүг инспекциязының кол референтизи.

Янзы-бүрү дыңнадыглар

УРУГЛАР — СТЕПЕНДИАТТАР

Эрткен неделяда Россияның уруглар фондузунуң Тывада салбырының ээлчеглиг пленуму болуп эрткен. Аңаа Тывада уруглар фондузунуң даргазы С. М. Ооржак эрткен чылда кылып чоруткан ажылының отчедун кылган.

Пленумга Сара Монгушовна үе чеже-даа берге болза, фонд уругларның бүгү талаларын өөренип көрүп, адазы чок өскүс уругларга дуза чедирип турарын айыткан. Ооң бир херечизи — чылдың-на республиканың школаларындан стипендиат уругларны дилеп тып, оларга эвээш-биче-даа болза дуза чедирип турары. 1997 чылдың стипендиаттарынга Кызылдың № 3 школазындан Чойгана Ооржак, күрүне лицейиниң доозукчузу Надя Лопсан, Суг-Бажы школазындан Космина Чалбаа, тыва-түрк лицейден Меңги Кара-оол, Сарыг-Сеп № 2 школазындан Алдын-оол Монгуш, Сай-Суу Дарыма, Шекпээр школазындан Эмилия Ховалыг, Кызыл-Мажалыктан Чойгана Бүрбүштей база Сылдыс Соянов төлептиг болганнар.

Бо чылын Россияның Уруглар фондузу бодунуң 10 чылын демдеглеп турар. Үстүнде ады кирген стипендиаттар юбилейлиг чылда бедик атка төлептиг болуп турары база өөрүнчүг.

Бистиң корр.

ИХЯ-НЫҢ ПАРЛАЛГА ТӨВҮНДЕН

Тыва Республиканың ИХЯ-зы коллегия хуралынга орук айыыл-халаптарын чавырылдырарының болгаш ажылдакчыларның хууда харысалгазын бедидеринге хамаарышкан айтырыгларын чугаалашкан.

Структуралар ажылды чорудуп, ажылдакчыларның ок-чепсээн шыгжаар, ажыглаар чурумун доктаамал хынап турар дээрзин аңаа демдеглээн, ынчалза-даа ол ажылдарны шыңгыырадырын, орук айыыл-халаптарынга хамаарыштыр профилактиканы күштелдирерин дугурушкан.

Тыва Республикада соңгулдалар-биле холбаштыр ИХЯ-ның ажылдакчылары кожууннарже үнүп, соңгулда участоктарының белеткелин база хөй-ниити корум-чурумунуң байдалын хынаан. Хыналданың түңнелдеринге хамаарыштыр медээлерни кожуун чагыргаларынче болгаш төп соңгулда комиссиязынче чоруткан.

* * *

Марттың 22—28 хүннеринде республикага 141 кем-херек үүлгедиглери демдеглеттинген. 86 кем-херектиң изиг изи-биле ажыткан. Кызыл хоорайга 52 кем-херек үүлгедин демдеглеттинген болза, ооң 35-н ол дораан истеттинген. Чеди хонуктуң дургузунда республикага 1054 кижи эзириктер сергедир черге кирген. Кызыл хоорайга — 732 кижи.

Кожууннарга рейдилерни организастаан. Ооң түңнелинде 651, 10 литр спиртти хавырган.

Тожунуң Тоора-Хемге № 9 аптекага Кызылдан келген Г. И. Монгуштуң 150 литр шыгжадып чыткан спиртин хавырган (эргелекчизи М. Н. Комбу). Монгуш дээрзи ашаа-биле кады хууда автомашиназынга ол спиртти Кызылдан эккелген болган.

Валерий Новиков дээрзи (Саяногорскиде чурттап турарлар) Виктор Надежкин-биле 256 литр спиртти эртирип оргаш, Шивилигниң хыналда постузунга туттурган.